

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Власенко В. М. (Суми, Україна), канд. іст. наук;
Звагельський В. Б. (Суми, Україна), канд. філол. наук;
Камберова Р. (Софія, Болгарія), канд. філол. наук;
Куліш А. М. (Суми, Україна), д-р юрид. наук;
Нестеренко В. А. (Суми, Україна), канд. іст. наук;
Світайло Н. Д. (Суми, Україна), канд. філософ. наук;
Пашин В. П. (Курськ, Росія), д-р іст. наук;
Петрищева Н. С. (Курськ, Росія), канд. іст. наук;
Рамач Я. (Новий Сад, Сербія), д-р іст. наук;
Хлопова І. Є. (Курськ, Росія), канд. іст. наук.

Видання рекомендовано до друку рішенням вченої ради юридичного факультету Сумського державного університету (протокол № 9 від 03.04.2014 р.)

Особистість, суспільство, держава: проблеми минулого і сьогодення : зб. матер. Міжнар. наук.-практ. конф. : у 2-х част. Ч. 2 : у 2-х томах (Суми – Курськ, 18 квітня 2014 р.) / ред. колегія : В. М. Власенко, В. Б. Звагельський, Р. Камберова та ін. – Суми – Курськ : Сумський державний університет, Південно-Західний державний університет, 2014. – Ч. 2, Т. 1. – 200 с.

До збірника увійшли наукові статті та повідомлення викладачів, студентів, вчених та аспірантів ВНЗ і наукових установ, виголошені в рамках Міжнародної науково-практичної конференції «Особистість, суспільство, держава: проблеми минулого і сьогодення» (Посвідчення УкрІНТЕІ № 861 від 9 грудня 2013 р.), присвячені актуальним питанням суспільно-гуманітарних наук.

На обкладинці: Перший у світі монументальний пам'ятник Тарасу Шевченку. Встановлений у жовтні 1918 р. у м. Ромнах на Сумщині. Скульптор І. П. Кавалерідзе.

3. *Мазуренко В.* Наше село в 1905 году / В.Мазуренко // Пролетарская революция. – 1925. – №2. – С.27-46.
4. *Муха Г.* Как произошли сорочинские события / Герасим Муха // 1905 г. на Полтавщине. – Полтава: Б.м., 1925. – С.90-100.
5. Нежинская революция и контрреволюция (18-24 октября 1905 г.) // Исторический вестник. – 1906. – №СIV. – С.160-185.
6. *Немзер С.* Наша работа в деревне / С.Немзер // 1905 год на Полтавщине. Сборник. – Полтава: Полиграфтрест, 1925. – С.85-88.
7. *Оленин Р.* Крестьяне и интеллигенция. К характеристике освободительного движения в Малороссии / Р.Оленин // Русское богатство. – 1907. – №2. – С.135-169.
8. *Пороскун І.* Спогади про 1905 рік / І.Пороскун // 1905 рік на Сумщині: Збірник наукових статей. – Суми: Плуг і молот, 1930. – С.96-99.
9. *Сердюк М.* До 25-річчя 1905 року (Спогади про революційні події на Сумщині) / М.Сердюк // 1905 рік на Сумщині: Зб. наук. ст. – Суми: Плуг і молот, 1930. – С.53-69.
10. *Черкунов А.Н.* Революционное движение среди крестьян на юге России и социал-демократия (Из личных воспоминаний) / А.Н.Черкунов // Каторга и ссылка. – 1925. – №3. – С. 37-50.
11. *Чернов В.* Великая русская революция. Воспоминания председателя Учредительного собрания. 1905-1920 / В.Чернов. – М.: ЗАО Центрполиграф, 2007. – 430 с.
12. *Шербак А.* 1905 год в Сумском уезде / А.П.Шербак // 1905 рік на Сумщині: Збірник наукових статей. – Суми: Плуг і молот, 1930. – С.129-143.

ЛИСЕНКО М.С.

ДІЯЛЬНІСТЬ АМЕРИКАНСЬКИХ ФІРМ У ГАЛУЗІ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА У ХАРКІВСЬКІЙ ГУБЕРНІЇ (кін. ХІХ - поч. ХХ ст.)

Залучення іноземного капіталу в економіку українських губерній Російської імперії мало попередній досвід. Модернізація сільського господарства Харківської губернії була певною мірою пов'язана із співпрацею з американськими фірмами сільськогосподарської техніки.

Метою даного дослідження є діяльність американських компаній в аграрній сфері Харківської губернії, спрямована на ринкову трансформацію сільського господарства і зміну соціально-економічних відносин на селі.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період з кінця ХІХ до початку ХХ ст. Це був етап активної роботи заокеанських фірм на українській території (фактично до початку І Світової війни).

Різні аспекти аграрної галузі були висвітлені у працях українських та російських вчених, теоретиків і практиків В.Брунста, Е.Гордієнка, С.Маслова, В.Марочко та інших. Аналізуючи сучасну українську історіографію, варто відмітити, що за останні роки посилюється інтерес до ринкових перетворень в українських губерніях на рубежі ХІХ-ХХ ст. Захищені дисертації, у тому числі

А.Пантелеймоненка, О.Слісаренка, С.Шамари [1,2,3]. У своїй роботі автор використовував документи, що зберігаються в Харківському обласному державному архіві [4].

Діяльність американських компаній в Харківській губернії набула різноманітних проявів. Так, працювали спільні американо-російські фірми, спільні американські з іншими країнами компанії, «чисто» американські, як правило, філіальні та натуралізовані товариства (тобто на російських уставах, навіть з російським керівним складом тощо), а також посередницькі фірми, які уособлювали інтереси американських фірм в Україні. За своїми типами американські компанії підрозділялись на страхові, металургійні, торгівельні та по виробництву сільськогосподарської техніки та знарядь праці. Останній вид отримав поширення на Харківщині.

В результаті буржуазних реформ 60-х рр. XIX ст. в Російській імперії був здійснений перерозподіл земельної власності. Харківщину можна назвати окремим сільськогосподарським регіоном серед українських губерній. На її території не існувало численних великих латифундій, як, наприклад, на Правобережжі. Крупні господарства у Харківській губернії (із земельними угіддями понад 1 тис. га) належали переважно новим власникам, зокрема, Кенігу, Харитоненкам. Більшість селянських господарств були середніми або малими за розміром.

У ході земельної реформи Столипіна удосконалювалися методи ведення фермерських господарств та відбувалася інтенсифікація аграрної галузі. Родючі ґрунти Слобожанщини давали добрі врожаї. Завдяки психологічним і етнокультурним особливостям українців сільське господарство зазнало значних змін. Суттєву допомогу сільським господарям надавали ХТСГ і земство, що часто діяли разом. Неодноразово ХТСГ проводило в Харківській губернії дослідження з приводу потреб землевласників на сільськогосподарську продукцію (насіння і т. ін.) та техніку. В кінці XIX ст. на ринку продавали вітчизняне сільськогосподарське обладнання та механізми (заводські та кустарні), але більшим попитом користувалися іноземні. Американські землеробські машини вважались дорогими, але якісними (по співвідношенню ціна/якість вони випередили на той час німецькі). Тому український споживач надавав перевагу саме заокеанській продукції.

ХТСГ налагодило безпосередній зв'язок з американськими фірмами сільськогосподарського машинобудування, заснувавши при своєму товаристві т.зв.

американську агентуру. Зважаючи на внутрішні труднощі (непослідовна аграрна політика уряду, недостатність фінансової підтримки) спеціалісти ХТСТГ та земства могли розраховувати лише на власні сили. Земства відкрили склади сільськогосподарської техніки, в яких сільські господарі на пільгових умовах в кредит могли придбати необхідні їм землеробські машини та знаряддя праці. Завдяки взаємовигідному співробітництву з американськими фірмами в Харківській губернії оновився і збільшився парк сільськогосподарських машин, покращилася врожайність культур.

Американські компанії виявляли свою ділову активність і через сільськогосподарські виставки. Одеська 1910 р. виставка привернула увагу компанії сільськогосподарських машин «*Ж.Кейз*», яка пізніше закріпилася саме в Україні. Катеринославська виставка 1910 р. стала для американських фірм ніби трампліном для поживлення власної роботи. На цій виставці було розгорнуто спеціальний павільйон, в якому виставлялася продукція понад 30 американських фірм сільськогосподарського машинобудування, а ще вісім фірм, у тому числі корпорація Маккорміка, виставлялися окремо. П'ять американських експонентів отримали нагороди на виставці в Катеринославі. Очевидно виставки, як спосіб освоєння українського ринку, вважався американськими підприємцями цілком придатним шляхом і їхня активність у проведенні виставок зростала чимдалі більше. Пік діяльності настав у 1913 р. На Київській виставці американські компанії були представлені кількома окремими павільйонами. Серед них були такі гіганти, як машинобудівельні фірми «*Ж.Кейз*» та «*Румелі енд К*». Пізніше деякі експонати виставок знайшли своє розповсюдження на території Харківської губернії.

На присутність американських фірм в Харківській губернії впливали позитивні і негативні фактори. Стимулюючими факторами стали дешева робоча сила, високі норми прибутку. Водночас США та українські губернії Російської імперії мали багато подібного в економіці. Це робило їх конкурентами на світовому ринку, особливо в сфері цукрового та зернового експорту.

Таким чином, в Харківській губернії американські фірми досягли певних успіхів у галузі продажу сільськогосподарської техніки. В найкращому становищі знаходились великі монополістичні об'єднання, наприклад, Міжнародна компанія жнивварських машин. Однак і їм доводилося витримувати

конкурентну боротьбу за українського споживача. В цілому залучення аграрного сектору Харківщини до новітніх технологій та устаткування сприяло розвитку сільського господарства регіону.

1. *Пантелеймоненко А.О.* Аграрна кооперація в Україні: теорія і практика / А.Пантелеймоненко. – Полтава: РВВ ПУСКУ, 2008. – 264с.

2. *Слісаренко О.М.* діяльність американських компаній на Україні в кінці ХІХ - на початку ХХ ст.: автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.08 / О.М.Слісаренко. – Дніпропетровськ, 1994. – 16с.

3. *Шамара С.О.* Сільська інтелігенція Наддніпрянської України другої половини ХІХ - початку ХХ століття: соціально-психологічні та етокультурні характеристики: автореф. дис... канд.. іст. наук: 09:00.12 / С.О.Шамара. – Київ, 2008. – 20с.

4. Державний архів Харківської області, ф.237. Харківське товариство сільського господарства і сільськогосподарської промисловості, ф.304. Харківське губернське земство

ЛОБКО Н.В.

ДО ПИТАННЯ ПРО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ГЕНЕАЛОГІЇ

Серед провідних тенденцій сучасного етапу розвитку історичної науки чільне місце посідає зростання ролі її спеціальних галузей, зокрема генеалогії. Генеалогія має свої історичні, методологічні, теоретичні засади, свої методи дослідження, свій категоріально-понятійний апарат.

Однак деякі теоретико-методологічні аспекти генеалогії є актуальними та варті подальшого осмислення, зокрема це стосується питання визначення генеалогії як науки, предмет і завдання генеалогічних досліджень

Так, на сьогоднішній день генеалогія як наука немає чіткого, повного, єдино встановленого визначення. У результаті узагальнення різних трактувань генеалогії, які є в науковій літературі з кінця ХІХ ст. по сьогодні, було встановлено, що існують різні погляди на генеалогію як науку. Слід зазначити, що ці погляди існують паралельно до нашого часу.

Одне з перших визначень генеалогії знаходимо в енциклопедичному словнику Ф.А.Брокгауза, И.А.Ефрона, де *«генеалогія – систематическое собрание сведений о происхождении, преемстве и родстве родов и фамилий»* [1, с.305]. Коротке визначення генеалогії дають і автори *«Енциклопедії українознавства»*: *«Генеалогія, родознавство – допомогова історична наука, що вивчає: 1. Історію родів; 2. Родословну якоїсь людини»* [2, с.359]. Автори радянських енциклопедичних видань відносили генеалогію до допоміжних історичних дисциплін, яка займається